

УДК 338.124.4

Науково-методологічні підходи дослідження фінансових криз

Людмила Іванівна Хомутенко ,

доцент кафедри міжнародної економіки

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»,

кандидат економічних наук, доцент

Поглиблений аналіз витоків та причин розгортання кризових явищ у світовій економічній системі розпочався ще в ХІХ ст., зокрема в працях Ж. Сімонді і Р. Хоутрі, К.Маркса, певний внесок у вивченні кризових процесів в цей період зробив український вчений М. Туган-Барановський. В подальшому питаннями дослідження кризових процесів займалися багато видатних вчених різних напрямів економічної думки.

У теоріях кон'юнктури і розвитку економіки поняття кризи як небажана драматична фаза в економічній системі, коливання і негативні процеси, які мають місце в соціально-економічному житті суспільства довгий час займало стабільне місце. З часом класичне визначення кризи було замінено більш багатозначним поняттям «економічної кризи».

Фінансова криза – термін, який широко використовується в тих ситуаціях, в яких певні фінансові установи зазнають збитків, або активи раптово втрачають велику частину своєї коштовності. Існують різні теоретико-методологічні підходи дослідження фінансових криз.

У класичній науковій школі економічна думка концентрувалась на виробництві та на рентабельності підприємств. В ситуації «класичної кризи» підприємства внаслідок неможливості збільшити виробництво продукції із-за недостатньої рентабельності, для збільшення прибутків підвищують ціну. Відповідно, продукція стає не конкурентоспроможною. Протидія наслідкам кризи за таких умов потребує проведення курсової корекції.

Відправним пунктом макроекономічного аналізу кейнсіанської наукової школи у дослідженні криз є зміни у попиті споживачів. З їх точки зору виникнення криз спричиняється неможливістю підприємств використовувати виробничі потужності із-за недостатності попиту на вітчизняну продукцію, що

призводить до збільшення імпорту та відповідно погіршення зовнішнього балансу. Криза посилюється катастрофічним падінням інвестицій, скороченням господарської активності та масовими звільненнями.

Вчені сучасної західної школи (Дж. Хікс, Дж. Дьюзенбері), акцентуючи увагу на періодичності виникнення кризи, вважали, що кризові процеси є результатом випадкових дій, імпульсів або шоків на економічну систему, що і створює певні дисбаланси у економічних і фінансових відносинах учасників господарських процесів. На погляд вчених Ж. Сісмонді і Р. Хоутрі, структуру кризи утворюють два протилежних матеріальних об'єкти, які знаходяться в ній у процесі взаємодії. Один із них – руйнівний, другий – відтворюючий, але обидва є складовими елементами економічного циклу.

Класичне визначення фінансової нестабільності було дано американським економістом І. Фішером, за ствердженням якого нестабільність корелює з макроекономічними циклами і, зокрема з динамікою сукупної заборгованості в економіці. Надмірний рівень заборгованості в економіці призводить до боргової дефляції і прориву “боргової бульбашки”. Ліквідація приватного боргу через занепокоєння економічних суб'єктів призводить до падіння цін на активи, скорочення депозитів і кредитів, падіння прибутку підприємств і банкрутств, що поглиблює проблеми фінансової системи.

Теорія І.Фішера отримала свій розвиток в концепції «гіпотеза фінансової нестабільності» американського економіста Х.Ф.Мінські. Головним механізмом, що викликає фінансову кризу, є систематично виникаюча нездатність підприємницького сектору здійснювати виплати за борговими зобов'язаннями фінансовому сектору. Мінські виділив три типи запозичень, які сприяють накопиченню заборгованості в економіці: забезпечене фінансування, коли підприємства здійснюють погашення заборгованості з поточного грошового потоку; спекулятивне фінансування, коли поточні грошові потоки від інвестицій достатні лише для сплати відсотків і Понці-фінансування (названого за ім'ям Ч. Понці, відомого як організатор фінансових пірамід у 1920-х р. в США), коли поточні грошові потоки не забезпечують навіть виплату відсотків за кредитами, і підприємство змушене брати нові позики.

Чим триваліше економіка знаходиться в стані зростання, тим більше підприємств схильне до спекулятивного фінансування, що неминуче трансформує спекулятивне фінансування в категорію Понці-фінансування і створює невідворотну загрозу масових банкрутств, і економічну кризу. Отже, невіддільним елементом процесу економічного зростання є підвищення ступеня фінансової крихкості (фрджиліяції) економіки. Оскільки така фрджиліяція створює передумови для зміни підйому кризою, зростання має циклічний характер і не може забезпечити збалансоване функціонування. Зм'якшувати такі коливання, на думку Х.Ф. Мінські, повинен уряд.

Таким чином сучасна світова фінансово-економічна криза є складовою частиною циклічного розвитку економіки. Світова економіка ввійшла в нову фазу свого розвитку, яка потребує зміни моделі економічної системи. Модель повинна враховувати межі самодостатності реального сектора, темпи та межі розширення власне фінансового сектора та його складових, яка покликана забезпечити подальший розвиток з урахуванням глобальних змін.

Хомутенко Л. І. Науково–методологічні підходи дослідження фінансових криз / Л. І. Хомутенко // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 20-21 жовтня 2011 р.) – Черкаси : ЧІБС УБС НБУ, 2011. – С. 222-224.